

Provincie Gelderland
t.a.v. Commissaris van de koning
de heer C.G.A. Cornielje
Postbus 9090
6800 GX Arnhem
Ook per email: post@gelderland.nl

CMS Derks Star Busmann N.V.
Newtonlaan 203
NL-3584 BH Utrecht
Postbus 85250
NL-3508 AG Utrecht

Bankrekening (Stichting Derdengelden)
Iban: NL64 RABO 0394 7771 66
Swift/bic: RABONL2U

mr. L.J. Böhmer
Advocaat | Partner
T +31 30 212 17 10
F +31 30 212 11 58
E leonard.bohmer@cms-dsb.com

Onze ref. 11600777/LB/6113508/LB

Betreft: PilP-NJCM c.s./Provincie Gelderland en de railvervoerders

15 december 2016

Geachte heer Cornielje,

Ons kantoor behartigt de belangen van

1. Het Public Interest Litigation Project van het Nederlands Juristen Comité voor de Mensenrechten: www.pilpnjcm.nl)
2. Reni de Boer en Greetje van Amstel, initiatiefnemers van het burgerinitiatief Treinen met Toiletten

in de discussie over treinen zonder toiletten in de provincie Gelderland.

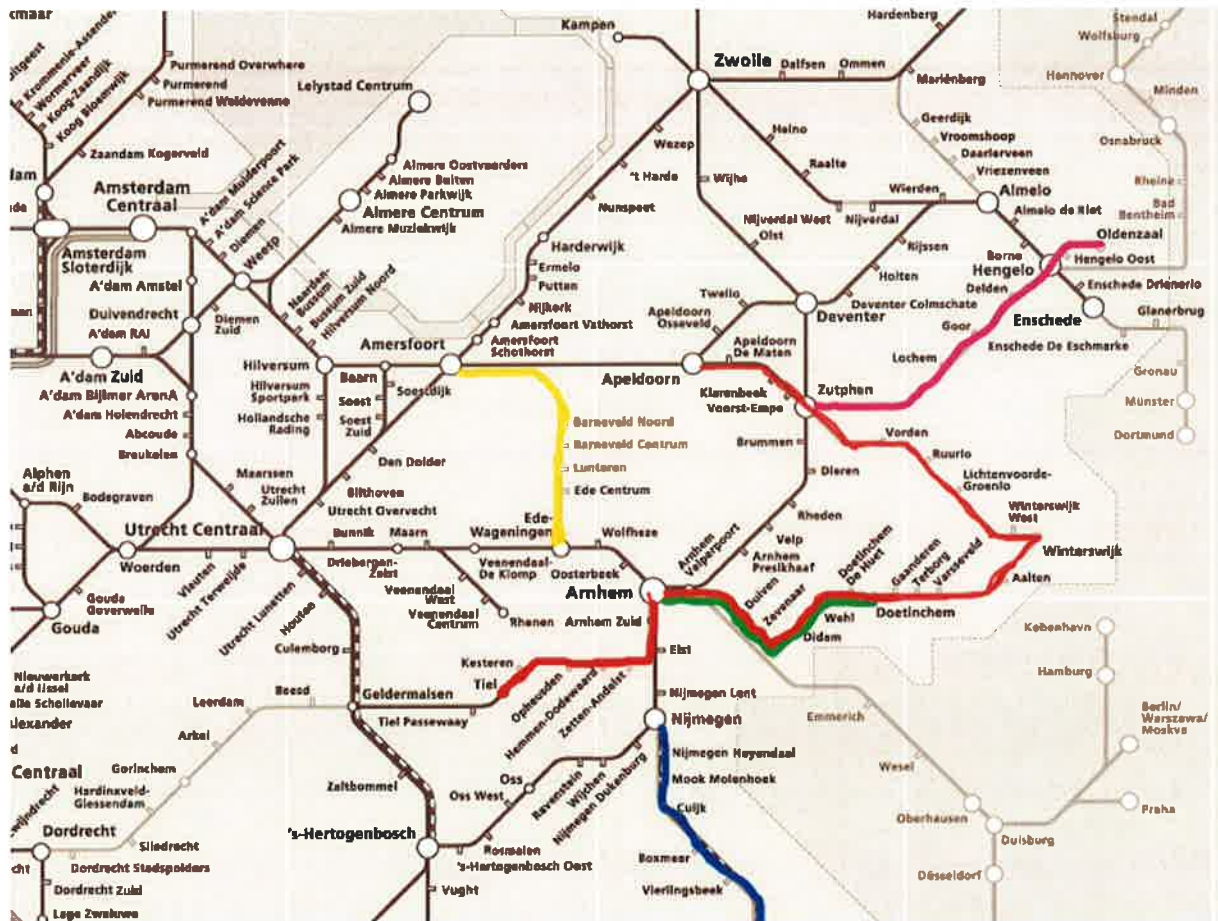
In Gelderland rijden op verschillende trajecten treinen zonder toilet. De afwezigheid van toiletten levert problemen op voor mensen met blaasproblemen, mensen met spijsverteringsziekten, maar ook oudere mensen, mensen met kinderen en een ieder die in 'hoge nood' komt tijdens een treinreis op een van deze Gelderse trajecten.

De betreffende trajecten staan aangegeven op onderstaand kaartje met bijbehorende legenda. De provincie Gelderland is concessieverlener. Vooral problematisch is het traject Arnhem – Winterswijk (vervoerder Arriva) met een reistijd van een uur en acht minuten.

Alle diensten worden verleend op grond van een overeenkomst van opdracht met CMS Derks Star Busmann N.V., statutair gevestigd in Amsterdam. Op deze overeenkomst zijn van toepassing de Algemene Voorwaarden van CMS Derks Star Busmann N.V., welke zijn gedeponneerd bij de griffie van de rechtbank Midden-Nederland, locatie Utrecht, onder nummer 212/2007 en waarin een beperking van aansprakelijkheid is opgenomen. Deze voorwaarden kunnen worden geraadpleegd op cms.law en worden op verzoek verstrekt. CMS Derks Star Busmann N.V. is in Nederland ingeschreven in het handelsregister onder nummer 30201194 en in België in het RPR Brussel onder nummer 0877.478.727. Het BTW-nummer van CMS Derks Star Busmann N.V. in Nederland is NL8140.16.479.B01 en in België BE 0877.478.727.

CMS Derks Star Busmann maakt deel uit van CMS, de organisatie van Europese advocatenkantoren. In bepaalde gevallen wordt CMS gebruikt als een merk of als de bedrijfsnaam van, of om te refereren aan, enkele of alle leden of hun kantoren. Meer informatie vindt u op www.cmslegal.com.
CMS kantoren en gelieerde kantoren wereldwijd: Aberdeen, Algiers, Amsterdam, Antwerpen, Barcelona, Beijing, Belgrado, Berlijn, Bratislava, Bristol, Brussel, Boekarest, Boedapest, Casablanca, Dresden, Düsseldorf, Dubai, Edinburgh, Frankfurt, Genève, Hamburg, Hong Kong, Istanbul, Kiev, Keulen, Leipzig, Lissabon, Ljubljana, Londen, Luxemburg, Lyon, Madrid, Milaan, Moskou, München, Muscat, Parijs, Praag, Rio de Janeiro, Rome, Sarajevo, Sevilla, Shanghai, Sofia, Straatsburg, Stuttgart, Teheran, Tirana, Utrecht, Warschau, Wenen, Zagreb en Zürich.

Situatie per 2012

Concessie	Vervoerder	Concessie verlener	Looptijd	Opmerking	Aantal treinen
<i>Valleilijn</i> (Ede/Wag.- Amersfoort)	Connexxion	Provincie	2006-2021	Overname materieel door nieuwe vervoerder is optioneel	5 Protos, 1 MAT. De MAT wordt in 2013 vervangen door Stadtlr.
<i>Achterhoek Rivierenland</i> (A'hem-W'wijk) (A'hem-Tiel) (W'wijk-Z'phen-A'doorn)	Arriva	Provincie	2012-2020, optie verlenging tot 2025	Overname materieel door nieuwe vervoerder is optioneel	24 nieuwe Stadlers
<i>Achterhoek Rivierenland</i> (Arnhem-Doetinchem)	Hermes (Brenng)	Stadsregio Arnhem-Nijmegen	2012-2023	Overname huidige materieel door nieuwe vervoerder is verplicht	9 nieuwe Stadlers
<i>Maaslijn</i> (Nijmegen-	Veolia	Stadsregio Arnhem-	2006-2016	Treinen beschikken over	16

Limburg)		Nijmegen		toiletten	
Z-H-O (Zuthphen- Hengelo- Oldenzaal)	Syntus	Regio Twente	Vanaf 2014	Per 2014 beschikken treinen over toilet; Kilometerprijs wordt verhoogd met €0,01	6/7

Uit het bovenstaande blijkt dat de Gelderse vervoerders Arriva, Connexxion en Hermes (Brengr) zonder toiletten in hun treinen rijden, terwijl Syntus en Veolia met treinen rijden die over een toilet beschikken.

Bij de laatste aanbesteding van de concessie(s) heeft de provincie de aanwezigheid van een toilet in de trein niet verplicht gesteld. Uit de aanbestedingsdocumentatie valt af te leiden dat een eventuele latere inbouw van toiletten voor rekening van de provincie komt.

Naar aanleiding van de aanbesteding ontstond in de provinciale politiek van Gelderland commotie over de afwezigheid van toiletten in treinen. Dit heeft geleid tot het aannemen van een motie die luidde dat in iedere trein een toilet moet zijn.

In de Statennotitie wordt uitwerking gegeven aan de aangenomen motie dat in iedere trein een toilet moet zijn. De Gedeputeerde Staten van Gelderland laten weten dat dit gegeven mee zal worden genomen tijdens de nieuwe aanbestedingsronde van 2021. De aanbestedende overheden kunnen zelf bepalen op welke wijze zij invulling geven aan sanitaire voorzieningen in de regionale treinen. Wel zijn zij op grond van nationale regelgeving verplicht om in 2030 regionale treinen te laten rijden met toiletten (zie nader dit advies, paragraaf 2.2).

Vóór 2021 acht het College het niet wenselijk het treinmateriaal te verbeteren. Dit in verband met de hoge kosten die hiermee gemoeid gaan. Het is efficiënter dit voor het gehele wagenpark te doen dan dit enkel te realiseren voor nieuwe treinen die worden aangeschaft in de periode tot 2021.

Echter, voor de aanschaf van drie nieuwe treinen voor het traject Valleilijn is alsnog besloten toiletten in te bouwen na kritiek van reizigersorganisatie Rover en burgerinitiatief 'Treinen met Toiletten', alsmede van verschillende politieke partijen.

De provincie handelt aldus in strijd met de regels en beginselen van gelijke behandeling, zoals die in verdragen en Nederlandse regelgeving is geïncorporeerd.

Gelijke behandelingswetgeving

Onder artikel 1 WGB H/CZ is het verboden om direct en indirect onderscheid te maken. Volgens artikel 1 sub c WGB H/CZ houdt indirect onderscheid het volgende in: indien een ogenschijnlijk neutrale bepaling, maatstaf of handelwijze personen met een handicap of chronische ziekte in vergelijking met andere personen bijzonder treft.

Paragraaf 4 van de WGB H/CZ stelt nadere regels met betrekking tot het openbaar vervoer. Onder artikel 8 WGB H/CZ is onderscheid verboden bij het verlenen van de voor het reizen vereiste toegang tot de bij het openbaar vervoer behorende gebouwen en infrastructuur. Ingevolge artikel 7 WGB H/CZ wordt onder openbaar vervoer het volgende verstaan: voor een ieder openstaand personenvervoer volgens een dienstregeling met een bus, trein, metro, tram of een via een geleide systeem voortbewogen voertuig. In casu is hier uiteraard sprake van openbaar vervoer, aangezien het om

treinen gaat. Dit houdt in dat de bepalingen van deze paragraaf van de WGB H/CZ van toepassing zijn.

Het gaat in deze zaak om indirect onderscheid. Aangezien de treinen in de Provincie Gelderland niet voorzien zijn van toiletten, kunnen de gelaedeerden geen effectief gebruik maken van het openbaar vervoer. Er wordt geen direct onderscheid gemaakt tussen de gelaedeerden en andere reizigers, omdat de gelaedeerden in beginsel wel gebruik kunnen maken van de trein, maar niet op effectieve wijze. Het is voor de gelaedeerden immers wel mogelijk om de trein te betreden en te gebruiken, maar doordat toiletten ontbreken, kunnen zij uiteindelijk feitelijk geen gebruik maken van de trein.

Blijkens artikel 8 lid 2 Wgb kunnen bij of krachtens algemene maatregel van bestuur regels worden gesteld omtrent de ingevolge artikel 8 lid 1 WGB H/CZ te verrichten aanpassingen. In het Besluit toegankelijkheid van het openbaar vervoer (hierna: Besluit) is artikel 8 WGB H/CZ nader uitgewerkt.

In artikel 17 van het desbetreffende Besluit is bepaald op welke situaties artikel 8 WGB H/CZ van toepassing is. In artikel 17 lid 1 is vastgelegd dat artikel 8 WGB H/CZ in ieder geval van toepassing is op nieuwe, vernieuwde en verbeterde voertuigen. Dat is van belang, nu blijkt dat de Provincie Gelderland voornemens is om enkele nieuwe treinen te bestellen. De nog in gebruik te nemen treinen vallen aldus onder de reikwijdte van artikel 8 WGB H/CZ.

In artikel 17 lid 2 besluit is neergelegd dat de *huidige* treinen niet onder de reikwijdte van artikel 8 WGB H/CZ vallen. Nieuwe treinen vanaf 2012 wel.

De nieuwe treinen die vanaf heden worden aangeschaft, dienen toiletten te hebben zodat aan de gelaedeerden effectieve toegang tot de treinen wordt verschaft.

Uit artikel 4 lid 2 besluit volgt dat indien er sanitaire voorzieningen aanwezig zijn deze moeten zijn toegerust op een praktisch en veilig gebruik door personen met een functiebeperking en traceerbaar door middel van grafische bewegwijzering en rolstoelpaden. Deze bepaling geeft het belang van toegankelijke sanitaire voorzieningen aan.

College voor de rechten van de mens

Het College voor de rechten van de mens houdt toezicht op naleving van mensenrechten in Nederland. Het College behandelt o.a. zaken die onder de Wet Gelijke Behandeling op grond van Handicap of Chronische ziekte vallen.

Vanaf 9 mei 2012 kunnen ook reizigers in het openbaar vervoer een beroep doen op de Wet gelijke behandeling op grond van handicap of chronische ziekte indien er sprake is van discriminatie op het gebied van openbaar vervoer.

Onze cliënten zijn van plan om een klacht in te dienen bij het College.

VN Verdrag 2006

Artikel 9 van het VN Verdrag 2006 verplicht Nederland maatregelen te nemen om 'personen met een handicap in staat te stellen zelfstandig te leven en volledig deel te nemen aan alle facetten van het leven', om zo personen met een handicap 'op voet van gelijkheid met anderen de toegang te garanderen tot de fysieke omgeving, tot vervoer (...) en 'te waarborgen dat private instellingen die faciliteiten en diensten die openstaan voor, of verleend worden aan het publiek aanbieden, zich rekenschap geven van alle aspecten van de toegankelijkheid voor personen met een handicap'.

Nederland neemt op grond van deze bepaling maatregelen de toegankelijkheid te garanderen tot openbaar vervoer en alle aspecten daarvan. Het begrip 'toegankelijkheid' wordt hier niet nader toegelicht. Indien het begrip opgevat wordt als 'effectieve toegankelijkheid', dan zou het hebben van

we's in treinen ingevolge dit artikel gegarandeerd moeten worden. Hoewel uit de bepaling geen directe verplichting voortvloeit, kan deze wel gebruikt worden ter onderbouwing en ondersteuning.

Artikel 20 van het VN Verdrag 2006 verplicht Nederland alle effectieve maatregelen om de persoonlijke mobiliteit van personen met een handicap met de grootst mogelijke mate van zelfstandigheid te waarborgen onder meer door:

- a. de persoonlijke mobiliteit van personen met een handicap te faciliteren op de wijze en op het tijdstip van hun keuze en tegen een betaalbare prijs;
- b. de toegang voor personen met een handicap tot hoogwaardige mobiliteitshulpmiddelen, -instrumenten, ondersteunende technologieën en vormen van assistentie en bemiddeling door mensen te faciliteren, onder meer door deze beschikbaar te maken tegen een betaalbare prijs;
- (...)
- d. instellingen die mobiliteitshulpmiddelen, -instrumenten en ondersteunende technologieën produceren, aan te moedigen rekening te houden met alle aspecten van mobiliteit voor personen met een handicap.'

Reizen met het openbaar vervoer en in het bijzonder met de trein, vormt een essentieel deel van de zelfstandigheid van personen met een handicap. Onder 'persoonlijke mobiliteit' kan men reizen met de trein verstaan, en onder 'hoogwaardige mobiliteitshulpmiddelen, -instrumenten' kan ook de aanwezigheid van een toilet in de trein worden verstaan. Daarnaast kan onder het aanmoedigen van de instellingen worden verstaan dat Nederland de treinvervoerders aan moeten sporen deze mobiliteit ook te garanderen.

Uit deze bepalingen blijkt het belang van een adequate toegang tot de trein dat al meer dan 10 jaar geleden is vastgelegd in een VN verdrag

EU-recht

In Verordening 1371/2007 van het Europees Parlement en de Raad zijn verschillende rechten van reizigers in het treinverkeer neergelegd opdat het personenvervoer per spoor verbeterd wordt en zo efficiënt en aantrekkelijk mogelijk zal geschieden.

Uit artikel 21 vloeit voort dat moet worden gezorgd voor toegang voor personen met een beperkte mobiliteit tot stations, perrons, rollend materieel en andere voorzieningen.

In casu gaat het om effectieve toegang: niet alleen moet er voor worden gezorgd dat een gehandicapte de trein überhaupt in kan, maar ook dat als men eenmaal in de trein zit, het daadwerkelijk mogelijk is om een treinreis te maken. In casu is die mogelijkheid er dus alleen wanneer de juiste faciliteiten, zoals een toilet, zich in de trein bevinden.

De toegankelijkheid vindt ook haar grondslag in het Europees Handvest. In lid 1 van artikel 21 van het EU-handvest is het discriminatieverbod neergelegd:

'Iedere discriminatie, met name op grond van geslacht, ras, kleur, etnische of sociale afkomst, genetische kenmerken, taal, godsdienst of overtuiging, politieke of andere denkbeelden, het behoren tot een nationale minderheid, vermogen, geboorte, een handicap, leeftijd of seksuele gerichtheid, is verboden.'

Deze bepaling moet in overeenstemming worden toegepast met artikel 14 EVRM:

'Het genot van de rechten en vrijheden die in dit Verdrag zijn vermeld, moet worden verzekerd zonder enig onderscheid op welke grond ook, zoals geslacht, ras, kleur, taal,

godsdienst, politieke of andere mening, nationale of maatschappelijke afkomst, het behoren tot een nationale minderheid, vermogen, geboorte of andere status.'

In casu wordt het een bepaalde groep personen met een handicap in Nederland onmogelijk gemaakt te reizen met de trein in de provincie Gelderland. Door geen toiletten in treinen te plaatsen worden zij uitgesloten van deelname aan het openbaar vervoer.

Conclusie

De toegang tot het openbaar vervoer moet effectief zijn. Daartoe is de aanwezigheid van sanitaire faciliteiten in de trein noodzakelijk.

De provincie Gelderland schaadt de belangen van cliënten en van een hele groep personen met medische beperkingen door:

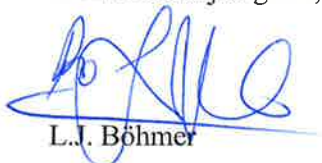
- te besluiten uitsluitend bij de aanschaf van nieuwe treinen de aanwezigheid van toiletten verplicht te stellen;
- niet te besluiten om de concessiehouders te verplichten om hetzij te rijden met treinen met toilet, hetzij toiletten in te bouwen in treinen.

Daardoor handelt de provincie onrechtmatig ten opzichte van cliënten. Cliënten behouden zich alle rechten ter zake voor, waaronder het instellen van een schadeclaim.

Hoofddoel van cliënten is dat de Provincie als concessieverlener zorg draagt dat op alle trajecten zo snel mogelijk treinen met adequaat toegankelijke toiletten rijden. Hiertoe draagt de provincie zorg dat toiletloze treinen zo spoedig mogelijk worden vervangen of aangepast en dat men bij nieuwe treinen alleen treinen met toilet gebruikt.

Van u verneem ik graag vóór 23 december 2016 of de provincie bereid is om te overleggen over een oplossing, bij gebreke waarvan cliënten zonder nadere aankondiging rechtsmaatregelen kunnen treffen.

Met vriendelijke groet,

L.J. Böhmer